

2020. október 24., szombat

„13 éves voltam, / úsztam boldogan / a történető elemében. / Tíz napig éltem. / Azóta? Semmi. / Kádár Apró Dögei. / Apró változások. / Az egyik hülyét felváltja / a másik. Na jó, persze, / „gazdasági síkon”, meg Euro-izék / sat., sat”
(Petri György: Októberi capriccio)

Ahány ember, ahány rezsím, annyi 56. Íme néhány „kis színes” a sajátomból.
(Privát 56) Apám rendőr volt Adonyban, Ercsiben laktunk az anyai nagyszülők házában. 56 október végén apám pisztolyt adott anyám kezébe, és löni tanította a pincében: ha a helyi „ellenforradalmárok” megtámadnának bennünket, tudjon védekezni. Persze erre nem került sor, anyámat, aki cselédsorból emelkedett néhány év alatt a közösségi földműves-szövetkezet vezetőjévé, mindenki ismerte, becsülte a faluban. Azt is sokan tudták, hogy apám amerikai hadifogságból került haza, és azért állt rendőrnek, mert buszsofőrnek nem vették föl. Aztán 56 miatt majdnem kirúgták, mert disszidens sógora családját segítette. Történetesen lement a jugoszláv határra, ahol sógora az egyik faluban rejtette el oldalkocsis BMW-jét, aztán visszamotorozott Budapestre, és eladta a járművet. Egy évig abból a pénzből tartotta el két lányát apám nővére. Hab a köpőcsészén: az a szovjet rendőrségi tanácsadó állt ki mellette, aki akkoriban a sztálinvárosi rendőrség felállítását irányította. Hogy miért? Mert tolmács nélkül egyedül apámmal tudott szót váltani, aki – ahogy a szovjet instruktor is – jól beszélt németül.

Csak az 1990-es években tudtam meg, amikor megkeresett, íram meg élete nagy sztoriját, hogy Gyuri, a postás, aki a Fejér Megyei Hírlaphoz és a megyei pártbizottságra hordta nap mint nap a küldeményeket, ötvenhatos elítélt volt. Egy dobtáras, „dajaj” géppisztoly rejtegetésért szomszédai feljelentették (Magyarország, szeretlek!), öt évre ítélték. Nem volt még húszéves. A Gyűjtőben zárkája kukucskálóján át nézte, ahogy Nagy Imrét és társait hajnalban akasztani viszik. Később a hóhér segédje, a halálsor házija (ebédosztója, takarítója) lett, ő borotválta a halálraítélteket. Vácról szabadult amnesztiával 1960-ban, és a fehérvári posta vezetője emberségének köszönhette, hogy fölverték kézbesítőnek, s onnan is mehetett nyugdíjba.

Pongrátz Gergely, a Corvin köz legendás parancsnoka beszéd közben időnként hangosan felzokog. Pongrátz gyáli házában vagyunk, interjú készül vele. De most nem a szabadságharcos időkről, hanem egy piti sikkasztásról, amit az általa vezetett 56-os Szövetségben esett meg. A feltételezett elkövető a híres parancsnokkal egy háztartásban élő unokahúg, a szövetség pénztárosa. Előtte lapunk, a Magyar Narancs fotóriporterével órákat várunk rá a mátyásföldi székházban. Közben Déri Miklós kollégám fényképezi a folyosón szintén a Corvin köz hőisére várakozó nyuggerkorú pesti srácot. Egyszerre csak egyikőjük megunja, és megpróbálja a gépet kirángatni a fotós kezéből. Szelíd kézzel a közbeavatkozom, mire egy másik idős szabadságharcos rám ripakodik: „Inkább a Fodor Gábor buzibárájában fényképezzetek!” Ebből is kitetszik, hogy az 1990-es évek elején vagyunk, amikor a Narancsot még a Fidesz lapjának tudták, holott akkor már nem volt az. A hangoskodásra Pongrátz Gergely is megjelenik, és amikor megtudja, mi történt, káromkodva teremti le harcostársait.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnokára várakozom interjúügyben, szintén az idő tájt. Nyílik az ajtó, és a bévéfőnök kíséretében a Pofosz (Politikai Foglyok Szövetsége) akkori elnöke lép ki rajta. Egymást átölelve, puszkilkodva búcsúzkodnak. Amikor az elnök észrevesz (régóta ismerjük egymást), kezdet fog velem. „Ez már tényleg a Kánaán, ha az egykori halálraítélt és a főmasszer ennyire szeretik egymást” – mondom neki mosolyogva, mire ő zavartan: „Tudod, mi régi barátok vagyunk...”

FOTÓ: NÉPSZAVA

AZ ÓRIÁSPLOKÁT NEM MOND IGAZAT
Nem Dózsa, Pruck Pál látható a fotón

Pillanat szülte hősök és hazug percemberek

TÓDOR JÁNOS

(Tények és ferdítések) Ahány ember, ahány rezsím, annyi 56. Valahogy erről is szólnak nekem Eörsi László történész, az egykori 1956-os Intézet kutatójának könyvei. A legutóbbi, a Noran Librónál 2019-ben megjelent Pesti lányok, 1956 is, amelyben a szabadságharcban részt vevő lányok életét meséli el rövid portrékban. A kötet végén az 56-os lányok szociológiájából (B. Kádár Zsuzsanna tanulmányából) megtudhatjuk, hogy a több száz harcoló pesti srác mellett 66 lány vett részt aktívan, gyakorta fegyvert is fogva a forradalomban. A férfiak közül 225-öt végeztek ki; hat pesti szabadságharcos lányt is felakasztottak Kádár hóhérai. Moldova György mondta Kádár Jánosról írt könyve egyik bemutatóján, hogy ez a kétszáz-egyhány emberhalál szóra sem érdemes ahhoz képest, hogy a forradalmakban általában tíz- és százazrek vesztették és vesztik életüket.

A legnagyobb terjedelmű, a reveláció erejével ható tényfeltáró esszé a szigorú orvostanhallgató, a megtorlás áldozatául esett Tóth Ilona görög tragédiákat idéző sorsát dolgozza fel. Na meg az őt a mindenkori politikai elvárásoknak eleget téve tisztára mosni igyekvő, a tényeket érdekeik szerint elferdítő-elhazudó kurzuslovagok és kurzuslovagnők gátlástalan hazugságairól rántja le a leplet. Rendkívül alapos, minden apró részletre odafigyelő, nem mindennapi kutatási apparátust felvonultató, nagyszerű írás; mint cseppben a tenger, benne van a forradalom ambivalenciája, az 56-os eszme, a szabadságharc áldozatainak és elítéltjeinek aktuálpolitikai kisajátítása, közvetve pedig a történelmet mindig a saját céljaiknak megfelelően magyarázó-használó mindenkori kormányzó „elitek” kíméletlen kritikája. Na meg az unalmas és érdektelen giccsé alázott állami ünnepé, amelynek „elhülyült csöndje nem különbözik / a katolikus vásárnapokétól” – ahogy azt az utolsó magyar politikai költő, Petri György fogalmazta versében.

Nem először foglalkozik a szerző Tóth Ilona történetével, de a két kivégzett fiatal forradalmár, az orvostanhallgató lány és a harcok idején még tinédzser Mansfeld Péter mítoszát a

sokszor sokkoló tényekkel szembeesítő, a nem mindennapi éles vitát is dokumentáló előző könyve most kiegészül az újabb kutatások eredményeivel, egyebek mellett a KGB ez irányú titkos aktáiba is bepillant az olvasó.

Eörsi bírósági dokumentumokkal, tanúk és hozzátartozók vallomásaival támasztja alá a lesújtó igazságot: igen, a törekény orvostanhallgató lány a forradalom hevében, kvázi önkívületi állapotban, két társával valóban meggyilkolta az ÁVH-s besúgónak vélt Kollár Istvánt. A történész nem örül ennek az igazságnak, hiszen szimpátiája az ötvenhatosoké, Tóth Ilonáé, keresi a szörnyű tethöz vezető okokat. És ilyenek szép számmal akadnak: az orvostanhallgató napokig nem aludt, koffeinnel és serkentő gyógyszerekkel tartotta magát ébren, rendkívül zaklatott állapotban volt az elkövetés idején is; aligha lehetett beszámítható. Ma valószínűleg akkori tette miatt nem került volna még börtönbe se, az igazságügyi elmeorvosintézetben kezelnék.

A kutató határozottan kizárja, hogy az egyetemista lány, a forradalom egyik emblematis hősé, koncepciókonstruált per áldozatává vált volna. Semmi és senki nem utalt arra, hogy beismerő vallomását fizikai vagy pszichés erőszakkal (őt begyógyszerezve, hipnotizálva, amire az Eörsivel szemben felsorakozott „szakértők” rendre hivatkoznak) kényszerítették volna ki. A szerző statisztikai adatokkal is bizonyítja, hogy a Rákosi-éra manipulált pereirehasonló eljárások 1956 után már nem indultak. 2001-ben a Fővárosi Bíróság semmissé nyilvánította az 1957-es halálos ítéletet, mivel „Tóth Ilona elítélésére – a forradalomra és szabadságharc céljával, eszmiségével való azonosulása tekintetével – a forradalommal, illetve harci cselekménnyel összefüggésbe hozott cselekmény miatt került sor.” Két ugyancsak kivégzett társa mentesítése szóba se jött. Ennyit a jog, a politika és az igazság viszonyáról.

(56 megosztó nagyszövege) Természetesen a legismertebb, politikai karriert is befutott 56-os celeb, Wittner Mária is kiemelt terjedelmet kap a

könyvben. Eörsi vele kapcsolatban sem foglal feketén-fehéren állást, nem ítélik, kizárólag a tényeket szedi időrendi sorrendbe. Ezek viszont, finoman szólva, egy meglehetősen ellentmondásos személyiség képét vetítik az olvasó elé. Korántsem Wittner 56-os szabadságharcos múltja, a forradalomban való részvételének momentumai a problematikusak, ezeket nemcsak életfogytiglanira változtatott halálos ítélete – amiből 14 évet töltött le – hitelesítik, hanem a dokumentumok is. A deformációt, mint sokak esetében, a nagypolitikába való bemenetkezés okozta. Wittner Máriából a jelenlegi kormánypárt 2006-ban listás országgyűlési képviselőt, a haza 56-os nagyszövege kreálta, és az ebből, a képességeit és mentális teherbírását észrevehetően meghaladó szerepből fakadó megszólalásai sokakat megbotránkoztattak. Néhányat idéz is a szerző a hazai szélsőjobb politikussokkal, a Magyar Gárdával kokettáló képviselő asszony furcsa kifakadásai-ból. Ilyen volt például, amikor erkölcsi hullaként, szocialista köntösbe bújt hóhérokként minősítette az ellenzéket. Az öntudatlan betegként fekvő egykori miniszterelnököt gyalázó mondatainak színvonalát pedig aligha kell minősíteni: „...Horn Gyula hóhér volt (...) a javából. És most pontosan miniszterelnökünknek a jóvoltából, az Önök és az én adómból és mindenki adójából, de emberségből, már három éve ott kezelik, ott vergődik a Honvédkórházban, mert képtelen meghalni.” Szomorú belegendolni, hogy miféle torz indulatok munkálhattak ebben a halálsort megjárta, buzgó katolikus, idős asszonyban, hogy képes volt magatehetetlen embertársa halálát sürgetni.

(A Terror Háza lánya) Egy pesti lányt, pontosabban asszonyt hiányolok a kitűnő könyvből, a magát a legautentikusabb 56-os történésznek feltupírozó Schmidt Máriát. Igaz, feltűnik egy fotón az egymással puszkilkodó Wittner Mária és Kövér László árnyékában, de semmi több. Pedig jó lett volna olvasni Eörsivel folytatott ádáz vitáját, amelyből kiderült, hogy a Dózsa László nevű, 56-ban saját elmondása szerint agyonlőtt, eltemetett, majd feltámadt magyar színész tulajdonképpen egy korabeli fotón pózoló pesti kissrác bőrében, Pruck Pálként született újjá. Mindenesetre a hatvanadik évfordulón óriásplakáttá avanzsált portré alá a nagyotmondáson már többször rajta kapott színész nevét írta Schmidt közalapítványa. A pesti srácok (és lányok) szakértője hiába bizonyította a napnál világosabban, a bíróság hiába mondta ki: az 56-os fotón nem Dózsa, hanem Pruck látható, a Terror Háza igazgatóját nem lehetett meggyőzni. Úgy látszik, szemben a kutatóval, ő szentül hisz a reinkarnációban.

